

POSTANOWIENIE

27 lipca 2023 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Paweł Grzegorzczuk

na posiedzeniu niejawnym 27 lipca 2023 r. w Warszawie

w sprawie z powództwa R.E.

przeciwko Bank spółce akcyjnej w W.

o ustalenie i zapłatę,

na skutek skargi kasacyjnej Bank spółki akcyjnej w W.

od wyroku Sądu Apelacyjnego w Warszawie

z 25 stycznia 2022 r., I ACa 86/21,

1. odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania;

**2. obciąża pozwanego kosztami postępowania kasacyjnego,
pozostawiając ich wyliczenie referendarzowi sądowemu.**

[as]

(K.G.)

UZASADNIENIE

Zgodnie z art. 398⁹ § 1 k.p.c., Sąd Najwyższy przyjmuje skargę kasacyjną do rozpoznania, jeżeli w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne, istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów, zachodzi nieważność postępowania lub skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona. Przepis ten odpowiada charakterowi skargi kasacyjnej, będącej nadzwyczajnym środkiem zaskarżenia, o dominującym publicznoprawnym charakterze, przysługującym od

orzeczeń wydanych po przeprowadzeniu dwuinstancyjnego postępowania sądowego, w którym sąd pierwszej i drugiej instancji dysponuje pełną kognicją w zakresie faktów i dowodów. W powiązaniu z art. 398⁴ § 2 k.p.c. oznacza to, że w skardze kasacyjnej nieodzowne jest powołanie i uzasadnienie okoliczności o charakterze publicznoprawnym, które stanowią wyłączną podstawę oceny pod kątem przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania (przyczyn kasacyjnych).

Wnosząc o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania skarżąca Bank Spółka Akcyjna w W. powołała się na potrzebę wykładni art. 4 ust. 2 dyrektywy Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (Dz. Urz. WE L 95, s. 29, dalej – „dyrektywa 93/13”), art. 385¹ k.c., art. 385² k.c., art. 410 § 1 i 2 w związku z art. 405 k.c., art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13, art. 65 k.c., art. 358 § 2 k.c. i art. 69 ust. 3 pr. bank. oraz art. 189 k.p.c.

Powołanie się na potrzebę wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów (art. 398⁹ § 1 pkt 2 k.p.c.) wymaga wykazania, że określony przepis prawa lub zespół tych przepisów, mimo że budzi poważne wątpliwości, nie doczekał się wykładni albo niejednolita wykładnia wywołuje wyraźnie wskazane przez skarżącego rozbieżności w judykaturze w odniesieniu do identycznych lub podobnych stanów faktycznych, które należy przytoczyć (por. m.in. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 13 czerwca 2008 r., III CSK 104/08 i z dnia 28 marca 2007 r., II CSK 84/07)

Mimo obszernych rozważań zawartych we wniosku, jego bliższa analiza nie pozwalała uznać, by w sprawie zakończonej zaskarżonym wyrokiem wystąpiła powołana przyczyna kasacyjna.

Sformułowane przez skarżącą wątpliwości – w zestawieniu z przedmiotem sporu i zarzutami skargi – odnosiły się do konsekwencji zawarcia w umowie kredytowej powiązanej z walutą obcą (frankiem szwajcarskim) postanowień umownych ucieleśniających ryzyko walutowe i odsyłających do tabel kursowych banku przy przeliczeniu waluty indeksacji na złote polskie i odwrotnie. Materia ta była wielokrotnie podejmowana w nowszej judykaturze Sądu Najwyższego w odniesieniu do zbliżonych treści umów kredytowych.

W szczególności, w orzecznictwie tym wyjaśniono, że określenie wysokości należności obciążającej kredytobiorcę z odwołaniem do tabel kursowych ustalanych jednostronnie przez bank, bez wskazania obiektywnych kryteriów oznaczania kursu, jest nietransparentne, pozostawia pole do arbitralnego działania banku i w ten sposób obarcza kredytobiorcę nieprzewidywalnym ryzykiem oraz narusza równorzędność stron umowy kredytu. W konsekwencji postanowienia takie są niedopuszczalne jako kształtujące prawa i obowiązki konsumenta w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami, rażąco naruszając jego interesy, a ich bezskuteczność – niezależnie od postanowień umowy wyrażających ryzyko walutowe – może prowadzić do upadku umowy w całości (por. np. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 13 maja 2022 r., II CSKP 464/22 i z dnia 9 września 2022 r., II CSKP 794/22, a także postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 27 kwietnia 2023 r., I CSK 3629/22 oraz powołane tam dalsze orzecznictwo). Abuzywny charakter można przypisać również klauzuli ryzyka walutowego, jeżeli nakłada ona na kredytobiorcę nieograniczone, względnie nieproporcjonalne ryzyko walutowe (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 13 maja 2022 r., II CSKP 464/22). Wskazano też, że klauzule spreadowe (kursowe) i klauzule ryzyka walutowego są ze sobą ściśle związane, ponieważ klauzula ryzyka walutowego nie może funkcjonować bez klauzuli kursowej określającej sposób przeliczenia zobowiązań stron w celu ustalenia ich wysokości (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 8 listopada 2022 r., II CSKP 1153/22).

Problem standardu informacyjnego wymaganego od banku przy zawieraniu z konsumentem umowy kredytu, którego saldo jest powiązane z walutą obcą został szeroko omówiony w orzecznictwie Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej, jak i w odwołującej się do dorobku Trybunału judykaturze Sądu Najwyższego. W szczególności, w powołanym już wyroku z dnia 13 maja 2022 r., II CSKP 464/22, nawiązując do miarodajnego orzecznictwa unijnego wskazano, że prawidłowa informacja powinna przede wszystkim uświadamiać konsumentowi - wyraźnie i z należytą powagą - że ryzyko silnej deprecjacji złotego jest trudne do oszacowania w perspektywie długookresowej i nie powinno być lekceważone (pozostaje realne), czemu nie czyni zadość podawanie „uspokajających” informacji o historycznych wahaniach waluty indeksacji w okresie nieproporcjonalnym do przewidywanego

czasu trwania umowy kredytu, które może wręcz usypiać czujność kredytobiorcy i wywoływać wrażenie o hipotetycznym jedynie charakterze zagrożeń związanych z ryzykiem walutowym. Istotne jest również zwrócenie uwagi na powagę tego zagrożenia w aspekcie możliwego rozmiaru deprecjacji waluty krajowej, a w szczególności podkreślenie, że może być ona gwałtowna i drastyczna (przekraczać nawet kilkadziesiąt procent), z uwzględnieniem sytuacji majątkowej konkretnego konsumenta, decydującej o tym, jaki stopień deprecjacji waluty indeksacji przekraczać będzie granice jego zdolności do spłacania kredytu. Konieczna informacja co do tego, że konsekwencje silnej deprecjacji mogą być trudne do udźwignięcia dla konsumenta, nie powinna ograniczać się do ogólnego stwierdzenia o jej wpływie na wysokość zadłużenia czy nawet rat, ale obrazować ów wpływ konkretnymi wyliczeniami. Konsument powinien być też uświadomiony, że deprecjacja taka może powodować utratę zdolności do spłaty kredytu, z czym wiąże się poważne ryzyko utraty nieruchomości - stanowiącej częstokroć miejsce zamieszkania konsumenta - obciążonej hipoteką zabezpieczającą spłatę kredytu. W sytuacji, w której w umowie zawarto postanowienia ograniczające ryzyko walutowe obciążające konsumenta, powinien on zostać także poinformowany o sposobie ich działania i zasadach korzystania z nich, np. o możliwości żądania przewalutowania kredytu i czynnościach, które są nieodzowne do skorzystania z tej opcji.

W powołanym wyroku uznano również, że w świetle standardu wynikającego z prawa unijnego trudno uznać za wystarczające dane, których konieczność przekazania konsumentowi wynikała z rekomendacji „S” Komisji Nadzoru Finansowego dotyczącej dobrych praktyk w zakresie ekspozycji kredytowych zabezpieczonych hipotecznie, do której odwoływała się skarżąca. Natomiast w późniejszym wyroku z dnia 20 lutego 2023 r., II CSKP 809/22, sięgając również do orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej, Sąd Najwyższy stwierdził, że ryzyko kursowe towarzyszące umowom pożyczki (kredytu) zawierany na bardzo długi czas jest na tyle poważne, że jeżeli ma nim być w całości obciążony pożyczkobiorca (kredytobiorca), to niezbędne jest przedstawienie mu nie tylko danych z okresu, kiedy nie miały miejsca zdarzenia powodujące istotne wahania kursu waluty, lecz także przedstawienie zagrożeń będących

wynikiem zdarzeń nadzwyczajnych mogących spowodować 100 - 200% wzrost kursu.

Wykładnia prawa unijnego dokonywana przez Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej, co dotyczy również dyrektywy 93/13, ma przy tym charakter deklaracyjny i jest skuteczna *ex tunc*, tłumacząc, jak należy rozumieć relewantne postanowienia prawa Unii od chwili ich wejścia w życie. Sądy krajowe mogą i powinny zatem stosować zinterpretowany w ten sposób przepis również do stosunków prawnych powstałych przed wydaniem wyroku Trybunału. Wynikające z judykatury Trybunału wymagania dotyczące zakresu obowiązków spoczywających na banku w kontekście transparentności klauzul umownych kształtujących mechanizm indeksacji mają tym samym zastosowanie także do umów podlegających pod dyrektywę nr 93/13 i zawartych w okresie poprzedzającym wydanie miarodajnych orzeczeń. Jedynie wyjątkowo Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej decyduje się na ograniczenie czasowych konsekwencji przyjmowanej przez siebie wykładni prawa (por. np. wyroki z dnia 8 kwietnia 1976 r., 43/75, *Gabrielle Defrenne przeciwko Societe Anonyme Belge de Navigation Aerienne Sabena*, ECR 1976, s. 455 i z dnia 6 marca 2007 r., C-292/04, *Wienand Meilicke, Heidi Christa Weyde i Marina Stöffler przeciwko Finanzamt Bonn-Innenstadt*, ECLI:EU:C:2007:132), przy czym ograniczenie to leży w wyłącznej gestii Trybunału i może nastąpić jedynie w tym samym wyroku, w którym Trybunał rozstrzyga o wykładni, o którą zwrócił się sąd w pytaniu prejudycjalnym. Ograniczeń takich nie zastosowano jednak w orzeczeniach kreujących standard informacyjny spoczywający na banku względem konsumenta zawierającego umowę kredytu powiązaną z walutą obcą (por. też wyrok Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 8 czerwca 2023 r., C-570/21, YYY, ECLI:EU:C:2023:456).

Rozbieżności w zakresie wykładni art. 410 § 1 i 2 k.c. w związku z art. 405 k.c., odnoszące się do teorii dwóch kondykcji oraz salda przy ocenie zasadności roszczenia restytucyjnego dochodzonego przez kredytobiorcę zostały rozstrzygnięte w uchwale składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego (zasada prawna) z dnia 7 maja 2021 r., III CZP 6/21, OSNC 2021, nr 9, poz. 56. Uchwała ta nie została należycie dostrzeżona, a tym bardziej rozważona we wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania.

W zakresie, w którym we wniosku wskazywano – w kontekście potrzeby wykładni art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13, art. 65 k.c., art. 358 § 2 k.c. i art. 69 ust. 3 pr. bank. na preferowaną przez skarżącą wykładnię umowy lub możliwość zastąpienia nieuczciwych warunków umownych, należało zauważyć, że w wyroku z dnia 18 listopada 2021 r., C-212/20, *M.P., B.P. przeciwko „A.”*, ECLI:EU:C:2021:934, Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej jednoznacznie wykluczył dokonywanie przez sąd krajowy takiej wykładni umowy, która zmierzałaby do łagodzenia nieuczciwego charakteru postanowienia umownego, nawet jeżeli wykładnia taka odpowiadałaby wspólnej woli stron, czego *in casu* nie wykazano. Niezależnie od tego, postulowana wykładnia umowy prowadziłaby *de facto* do takich samych skutków, jak substytucja niedozwolonej klauzuli umownej oparta na odwołaniu się do art. 358 § 2 k.c. lub przepisów innych ustaw, ta ostatnia natomiast – zgodnie z utrwalonym orzecnictwem – wchodzi w rachubę tylko wtedy, gdyby jej brak narażał konsumenta, przez upadek umowy w całości, na szczególnie niekorzystne skutki, przy czym decydujące w tym zakresie jest zdanie konsumenta (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 23 sierpnia 2022 r., I CSK 1669/22 i przywołane tam orzecznictwo). Na niedopuszczalność zastąpienia niedozwolonych postanowień umownych odsyłających do kursu waluty wynikającego z tabeli bankowej odesłaniem do kursu średniego waluty indeksacji ustalanego przez Narodowy Bank Polski, względnie ogólnie pojmowanego „kursu rynkowego”, Sąd Najwyższy zwraca uwagę w ugruntowanej judykaturze (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 24 lutego 2022 r., II CSKP 45/22; zob. też wyroki Sądu Najwyższego z dnia 10 maja 2022 r., II CSKP 163/22, II CSKP 285/22 i II CSKP 382/22, z dnia 19 maja 2022 r., II CSKP 985/22 i z dnia 20 maja 2022 r., II CSKP 403/22), przy czym pogląd ten znajduje wsparcie w niedawnym wyroku Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 16 marca 2023 r., C-6/22, *M.B., U.B., M.B. przeciwko X S.A.*, ECLI:EU:C:2023:216, w którego sentencji stwierdzono m.in., że przepisy dyrektywy 93/13 stoją na przeszkodzie temu, by sąd krajowy po stwierdzeniu nieuczciwego charakteru warunku umowy zawartej między przedsiębiorcą a konsumentem mógł zarządzić lukom wynikającym z usunięcia nieuczciwego warunku zawartego w tej umowie poprzez zastosowanie przepisów prawa krajowego, które mogłyby mieć zastosowanie do rozważanej umowy tylko

odpowiednio lub przez analogię i które odzwierciedlają regułę obowiązującą w krajowym prawie zobowiązań. W wyroku tym przyjęto również, że sąd krajowy nie może odmówić unieważnienia umowy – jeżeli po eliminacji postanowień abuzywnych nie może ona zostać utrzymana zgodnie z przepisami prawa krajowego – jeżeli konsument w sposób wyraźny się o to zwrócił.

Interes prawny będący przesłanką powództwa o ustalenie prawa lub stosunku prawnego (art. 189 k.p.c.) należy ujmować w sposób elastyczny, z uwzględnieniem potrzeby zapewnienia wszechstronnej ochrony sądowej. O jego braku – w zestawieniu z powództwem o zasądzenie świadczenia – można zatem mówić tylko wtedy, gdy wytaczając powództwo o zasądzenie świadczenia powód może uzyskać to wszystko, do czego zmierza powództwo o ustalenie prawa lub stosunku prawnego, z uwzględnieniem charakteru prawnego wyroku uwzględniającego powództwo o ustalenie i jego procesowych skutków, w szczególności granic prawomocności materialnej (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 25 lutego 2022 r., II CSKP 87/22 i powołane tam orzecznictwo). Interes prawny może w szczególności polegać na dążeniu do uzyskania wiążącego rozstrzygnięcia o istnieniu lub nieistnieniu stosunku prawnego stanowiącego potencjalne źródło wielu roszczeń, czego nie zapewnia wyrok uwzględniający powództwo o zasądzenie świadczenia. Możliwość dochodzenia roszczenia o zwrot zapłaconych rat kredytu nie uchyla zatem interesu prawnego w żądaniu ustalenia nieistnienia stosunku prawnego w związku z twierdzoną nieważnością umowy kredytu, ponieważ ewentualny wyrok zasądzający świadczenie restytucyjne na rzecz kredytobiorcy, oparty na incydentalnym zbadaniu ważności umowy kredytu, nie rozstrzygałby – ze skutkami określonymi w art. 365 k.p.c. – o tym, czy stosunek prawny kredytu został skutecznie nawiązany i stwarzał ważną podstawę świadczeń realizowanych na jego podstawie, czego znaczenie może wykraczać poza ocenę zasadności roszczenia restytucyjnego podnoszonego przez klienta wobec banku.

W tym stanie rzeczy wywody przedstawione we wniosku, w zestawieniu z orzecznictwem unijnym i dotychczasowym stanowiskiem Sądu Najwyższego, nie uzasadniały potrzeby kolejnej wypowiedzi Sądu Najwyższego w objętych nim kwestiach.

Należało tym samym odmówić przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania.

Z tych względów, na podstawie art. 398⁹ § 2, art. 98 § 1 i 1¹ i art. 108 § 1 w związku z art. 391 § 1 i art. 398²¹ k.p.c., Sąd Najwyższy orzekł, jak w sentencji.

[as]

(K.G.)